

Європейський Парламент, Рада та Комісія урочисто проголошують текст, що наводиться нижче, Хартією основних прав Європейського Союзу.

ХАРТІЯ ОСНОВНИХ ПРАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Преамбула

Народи Європи, засновуючи між собою якомога більш тісний союз, вирішили спільно забезпечити мирне майбутнє, засноване на загальних цінностях.

Усвідомлюючи своє духовне та моральне надбання, Союз ґрунтується на нероздільних та загальних цінностях — людській гідності, свободі, рівності та солідарності; він спирається на принципи демократії та верховенства права. Він ставить людину в основу своєї діяльності, запроваджуючи громадянство Союзу та створюючи простір свободи, безпеки та справедливості.

Союз сприяє збереженню та розвитку цих загальних цінностей, одночасно поважаючи різноманітність культур і традицій народів Європи так само, як і національні особливості держав-членів та організацію їхніх публічних органів влади на національному, регіональному та місцевому рівнях; він прагне сприяти збалансованому і сталому розвитку та забезпечує вільне пересування осіб, послуг, товарів та капіталу, а також свободу заснування суб'єктів підприємницької діяльності.

З цією метою у світлі суспільних змін, соціального прогресу, наукового та технологічного розвитку необхідно посилити захист основних прав, зробивши їх більш чіткими за допомогою Хартії.

Дотримуючись повноважень, цілей Союзу та принципу солідарності, ця Хартія знову підтверджує права, що впливають, перш за все, із загальних для держав-членів конституційних традицій та міжнародних зобов'язань, Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Соціальних хартій, прийнятих Союзом та Радою Європи, а також судової практики Суду справедливості Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини. У цьому контексті Хартія буде тлумачитися судами Союзу та держав-членів з урахуванням роз'яснень, підготовлених в рамках повноважень Президії Конвенції, що розробляла проект Хартії, та оновлених під керівництвом Президії Європейської конвенції.

Користування цими правами тягне за собою відповідальність та створює обов'язки як по відношенню до інших осіб, так і по відношенню до людської спільноти та майбутніх поколінь.

Виходячи з вищевикладеного, Союз визнає права, свободи та принципи, сформульовані нижче.

ГЛАВА I

ГІДНІСТЬ

Стаття 1

Людська гідність

Людська гідність є недоторканною. Її треба поважати та захищати.

Стаття 2

Право на життя

1. Кожна людина має право на життя.
2. Жодну людину не може бути засуджено до смертної кари або страчено.

Стаття 3

Право на недоторканність особистості

1. Кожна людина має право на повагу до її фізичної або психічної недоторканності.
2. У галузях медицини та біології має бути забезпечено зокрема:
 - (а) добровільну та свідому згоду відповідної особи згідно з порядком, визначеним законом;
 - (б) заборону практики євгеніки, зокрема такої, що спрямована на селекцію людини;
 - (в) заборону використання людського тіла та його частин як таких у якості джерела прибутку;
 - (г) заборону репродуктивного клонування людських істот.

Стаття 4

Заборона тортур та нелюдського або принизливого поводження або покарання

Жодна людина не може бути піддана тортурам або нелюдському або принизливому поводженню або покаранню.

Стаття 5

Заборона рабства та примусової праці

1. Жодна людина не може утримуватися у рабстві або бути поневоленою.
2. Від жодної людини не можна вимагати виконання примусової або змушеної праці.

3. Торгівля людьми заборонена.

ГЛАВА II

СВОБОДИ

Стаття 6

Право на свободу та безпеку

Кожна людина має право на особисту свободу та безпеку.

Стаття 7

Повага до приватного та сімейного життя

Кожна людина має право на повагу до його приватного та сімейного життя, його житла та його спілкування.

Стаття 8

Захист персональних даних

1. Кожна людина має право на захист персональних даних щодо неї.
2. Такі дані мають використовуватися належним чином для визначених цілей та на підставі згоди такої людини або інших обґрунтованих підставах, встановлених законом. Кожна людина має право на доступ до даних, зібраних щодо неї, та право на виправлення в них помилок.
3. Дотримання цих правил підлягає контролю з боку незалежного державного органу.

Стаття 9

Право на шлюб та право на створення сім'ї

Право на шлюб та право на створення сім'ї мають бути гарантовані відповідно до національного законодавства, що регулює користування цими правами.

Стаття 10

Свобода думки, совісті та релігії

1. Кожна людина має право на свободу думки, совісті та релігії. Це право включає свободу змінювати релігію або переконання та свободу сповідувати релігію або переконання як індивідуально, так і спільно з іншими, у публічний або приватний спосіб під час богослужіння, у процесі навчання, та у ході відправлення культів і релігійних обрядів.

2. Визнається право на відмову від військової служби за переконаннями совісті відповідно до національного законодавства, що регулює користування цим правом.

Стаття 11

Свобода вираження поглядів та свобода інформації

1. Кожна людина має право на вираження своїх поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, отримувати та розповсюджувати інформацію та ідеї без будь-якого втручання державних органів та незалежно від державних кордонів.

2. Дотримуються свобода та плюралізм засобів масової інформації.

Стаття 12

Свобода зібрань та свобода об'єднання

1. Кожна людина має право на свободу мирних зібрань та свободу об'єднань на будь-яких рівнях, зокрема у сфері політичної діяльності, професійних спілок та громадянського суспільства, звідки витікає право кожної людини створювати та приєднуватися до професійних спілок для захисту своїх інтересів.

2. Політичні партії на рівні Союзу сприяють вираженню політичної волі громадян Союзу.

Стаття 13

Свобода мистецтва та науки

Мистецтво та наукові дослідження є вільними від обмежень. Забезпечується академічна свобода.

Стаття 14

Право на освіту

1. Кожна людина має право на освіту та доступ до професійної підготовки і підвищення кваліфікації.

2. Це право включає можливість безкоштовного отримання обов'язкової освіти.

3. Свобода засновувати навчальні заклади із належним дотриманням демократичних принципів, а також право батьків забезпечувати своїм дітям освіту та навчання у відповідності з їхніми релігійними, філософськими та педагогічними переконаннями забезпечується згідно з національним законодавством

Стаття 15

Свобода вибору професії та право на працю

1. Кожна людина має право на працю та вільний вибір роботи.
2. Кожний громадянин Союзу має свободу шукати роботу, працювати та користуватися правом засновувати суб'єкта підприємницької діяльності та надавати послуги у будь-якій державі-члені.
3. Громадяни третіх країн, які мають дозвіл на роботу на території держав-членів, мають право на умови праці, еквівалентні тим, які мають громадяни Союзу.

Стаття 16

Свобода підприємництва

Забезпечується свобода підприємництва у відповідності до права Союзу та національного законодавства і практики.

Стаття 17

Право власності

1. Кожна людина має право володіти, користуватися, розпоряджатися та заповідати своє законно придбане майно. Жодна людина не може бути позбавлена своєї власності, окрім як в інтересах суспільства та у випадках і на умовах, визначених законом, за умови справедливої та своєчасної компенсації за її втрату. Користування власністю може регулюватися законом у тій мірі, наскільки це буде необхідно для суспільних інтересів.
2. Інтелектуальна власність охороняється.

Стаття 18

Право на притулок

Право на притулок гарантується відповідно до положень Женевської конвенції від 28 липня 1951 року та Протоколу від 31 січня 1967 року щодо статусу біженців та відповідно до Договору про функціонування Європейського Союзу (надалі – «Договори»).

Стаття 19

Захист у випадку переміщення, видворення або екстрадиції

1. Колективне видворення забороняється.

2. Жодну особу не може бути переміщено, видворено або екстрадовано до держави, де існує серйозний ризик того, що її буде піддано смертній карі, тортурам або іншому нелюдському або принизливому поводженню або покаранню.

ГЛАВА III

РІВНІСТЬ

Стаття 20

Рівність перед законом

Усі люди рівні перед законом.

Стаття 21

Недопущення дискримінації

1. Забороняється будь-яка дискримінація за будь-якою ознакою, зокрема такою, як стать, раса, колір шкіри, етнічне або соціальне положення, генетичні характеристики, мова, релігія або переконання, політичні або будь-які інші погляди, приналежність до національної меншини, майновий стан, народження, непрацездатність, вік або сексуальна орієнтація.

2. В рамках сфери застосування Договорів та без шкоди для їхніх будь-яких окремих положень будь-яка дискримінація за ознакою громадянства забороняється.

Стаття 22

Культурне, релігійне та мовне різноманіття

Союз поважає культурне, релігійне та мовне різноманіття.

Стаття 23

Рівноправність жінок та чоловіків

Рівноправність жінок та чоловіків має забезпечуватися у всіх сферах, зокрема у сфері зайнятості, роботи та оплати праці.

Принцип рівноправності не має заважати підтримці або впровадженню заходів, що надають відповідні переваги для статі, що є недостатньо представленою.

Стаття 24

Права дитини

1. Діти мають право на такий захист та турботу, які необхідні для їхнього благополуччя. Вони можуть вільно висловлювати свої думки. Такі думки беруться до уваги у тих питаннях, які стосуються дітей в залежності від їхнього віку та зрілості.

2. У всіх діях стосовно дітей як з боку державних органів, так і з боку приватних закладів, найкращі інтереси дитини мають розглядатися як пріоритетні.

3. Кожна дитина має право підтримувати на регулярній основі особисті стосунки та прямий контакт з обома її батьками, якщо тільки це не суперечить її інтересам.

Стаття 25

Права людей похилого віку

Союз визнає та поважає право людей похилого віку вести гідне та незалежне життя та брати участь в соціальному та культурному житті.

Стаття 26

Інтеграція інвалідів

Союз визнає та поважає право інвалідів отримувати для себе переваги із заходів, покликаних забезпечити їхню самостійність, соціальну та професійну інтеграцію, а також участь у житті суспільства.

ЧАСТИНА II СОЛІДАРНІСТЬ

Стаття 27

Право робітників на інформацію та консультації в межах підприємства

Хартія гарантує всім робітникам та їх представникам на відповідних рівнях право на отримання своєчасної інформації та консультацій у випадках та за умов, передбачених законодавством Європейського Союзу та національним законодавством та національними політиками.

Стаття 28

Право на колективні переговори та дії

Робітники та роботодавці, або їх відповідні організації, мають право, відповідно до законодавства Європейського Союзу та національного законодавства та національних політик, вести переговори та укласти колективні договори на належному рівні, а у разі конфлікту інтересів - вживати колективних заходів для захисту своїх інтересів, у т.ч. використовувати право на страйк.

Стаття 29

Право доступу до послуг працевлаштування

Кожна людина має право на доступ до безкоштовних послуг працевлаштування.

Стаття 30

Захист у разі невинуватеного звільнення

Кожен робітник має право на захист у разі необґрунтованого звільнення відповідно до законодавства Європейського Союзу та національного законодавства та національних практик.

Стаття 31

Справедливі умови праці

1. Кожен робітник має право на умови праці, які поважають його здоров'я, безпеку та гідність.
2. Кожен робітник має право на обмеження максимального робочого часу, щоденні та щотижневі періоди відпочинку та щорічний період оплачуваної відпустки.

Стаття 32

Заборона дитячої праці та захист молоді на роботі

Забороняється працевлаштування дітей. Мінімальний вік прийняття на роботу не може бути нижчим за мінімальний вік закінчення школи без шкоди для норм, сприятливіших щодо молоді, крім окремих вказаних обмежених винятків.

Молодим людям, взятим на роботу, мають бути забезпечені умови праці відповідні їх віку; вони мають бути захищеними від економічної експлуатації та будь-якої роботи, яка може завдати шкоди їх безпеці, здоров'ю чи фізичному, психічному, моральному чи соціальному розвитку або перешкоджати їх навчанню.

Стаття 33
Сімейне та професійне життя

1. Охорона сім'ї забезпечується на юридичному, економічному та соціальному рівнях.
2. Задля узгодження сімейного та професійного життя, кожна людина має право на захист від звільнення з причин, пов'язаних з материнством, та право на оплачувану відпустку за причини вагітності та пологів та на відпустку по догляду за дитиною після народження або усиновлення дитини.

Стаття 34
Соціальне забезпечення та соціальна допомога

1. Європейський Союз визнає та поважає право на соціальне забезпечення та соціальні послуги, що надають захист у таких випадках, як материнство, хвороба, нещасний випадок на виробництві, неможливості самостійного існування чи старість, а у разі втрати роботи - відповідно до встановлених правил відповідно до законодавства Європейського Союзу та національного законодавства національних практик.
2. Кожна людина, яка проживає та легально пересувається у межах Європейського Союзу, має право на соціальне забезпечення та соціальні послуги відповідно до законодавства Європейського Союзу та національного законодавства та національних практик.
3. З метою боротьби із соціальною ізоляцією та бідністю Європейський Союз визнає та поважає право на соціальну та житлову допомогу, щоб забезпечити гідне існування для всіх, кому бракує достатніх ресурсів, відповідно до правил, встановлених законодавством Європейського Союзу та національним законодавством та національними практиками.

Стаття 35
Охорона здоров'я

Кожна людина має право на доступ до профілактичної медичної допомоги та право на лікування в умовах, встановлених національним законодавством та національних практик. Високий рівень охорони здоров'я людини забезпечується при визначенні та реалізації всіх політик та діяльності Європейського Союзу.

Стаття 36
Доступ до послуг загального економічного значення

Європейський Союз визнає та поважає доступ до послуг загального економічного значення, передбачених національним законодавством та національними практиками, відповідно до Договорів, з метою сприяння соціальній та територіальній згуртованості Європейського Союзу.

Стаття 37
Охорона навколишнього середовища

Високий рівень охорони навколишнього середовища та покращення якості навколишнього середовища мають бути інтегровані у політики Європейського Союзу та забезпечені відповідно до принципу сталого розвитку.

Стаття 38 **Захист споживачів**

Політики Європейського Союзу повинні забезпечувати високий рівень захисту споживачів.

РОЗДІЛ V ПРАВА ГРОМАДЯН *Стаття 39*

Право голосувати та бути кандидатом на виборах до Європарламенту

1. Кожен громадянин Європейського Союзу має право голосу та балотування на виборах до Європейського Парламенту в державах-членах, де він чи вона проживає, на тих же умовах, що і громадяни цієї держави.
2. Члени Європейського Парламенту обираються загальним прямим голосуванням шляхом вільного та таємного голосування.

Стаття 40 **Право голосувати та бути кандидатом на місцевих виборах**

Кожен громадянин Європейського Союзу має право голосу та балотування на муніципальних виборах у державі-члені, де він чи вона проживає, на тих самих умовах, що і громадяни цієї держави.

Стаття 41 **Право на якісне управління**

1. Кожна людина має право на розгляд своєї справи неупереджено, справедливо та у відповідні терміни установами, органами, офісами та агентствами Європейського Союзу.
2. Це право включає:
 - (a) право кожної особи бути вислуханою до того, як будуть вжиті будь-які індивідуальні заходи, які могли б вплинути на неї чи на нього;
 - (b) право кожної особи на доступ до її файлів із дотриманням законних інтересів конфіденційності та професійної та ділової таємниці;
 - (c) адміністрація має зобов'язання вмотивовувати свої рішення.
3. Кожна людина має право отримувати від Європейського Союзу будь-які збитки, завдані їй установами або її службовцями під час виконання своїх

обов'язків відповідно до принципів, загальних для законодавства держав-членів.

4. Кожна людина може писати до установ Європейського Союзу однією з офіційних мов Договору і має отримувати відповідь тією самою мовою.

Стаття 42

Право доступу до документів

Будь-який громадянин Європейського Союзу та будь-яка фізична чи юридична особа, що проживає або має зареєстрований офіс у державі-члені, має право доступу до документів установ, органів, офісів та агентств Європейського Союзу незалежно від їх носія.

Стаття 43

Європейський омбудсмен

Будь-який громадянин Європейського Союзу та будь-яка фізична чи юридична особа, що проживає або має зареєстрований офіс у державі-члені, має право звертатися до справ Європейського омбудсмена з питань неправомірного управління у діяльності установ, органів, офісів чи агентств Європейського Союзу, за винятком Суду Європейського Союзу, який виконує свою судову роль.

Стаття 44

Право на звернення

Будь-який громадянин Європейського Союзу та будь-яка фізична чи юридична особа, що проживає або має зареєстрований офіс у державі-члені, має право подати петицію до Європейського Парламенту.

Стаття 45

Свобода пересування та проживання

1. Кожен громадянин Союзу має право вільно пересуватися та проживати на території держав-членів.
2. Свобода пересування та проживання може надаватися відповідно до Договорів громадянам третіх країн, які законно проживають на території держави-члена.

Стаття 46

Дипломатичний та консульський захист

Кожен громадянин Європейського Союзу на території третьої країни, в якій держава-член, громадянином якої він є, не представлена, має право на захист дипломатичних чи консульських органів будь-якої держави-члена на тих самих умовах, що і громадяни цієї держави-члена.

РОЗДІЛ VI СПРАВЕДЛИВІСТЬ

Стаття 47

Право на ефективний засіб правового захисту та на справедливий судовий розгляд

Кожна людина, чиї права та свободи, гарантовані законодавством Європейського Союзу, порушені, має право на ефективний засіб правового захисту перед судом відповідно до умов, встановлених цією статтею.

Кожна людина має право на справедливий та відкритий судовий розгляд у відповідні терміни незалежним і неупередженим судом, раніше створеним законом. Кожен має мати можливість отримати пораду, захист та представництво.

Правова допомога надається тим, кому не вистачає ресурсів, оскільки така допомога необхідна для забезпечення ефективного доступу до правосуддя.

Стаття 48

Презумпція невинуватості та право на захист

1. Кожна людина, яка була притягнута до відповідальності, буде вважатися невинною доти, доки не буде доведено її провини відповідно до закону.
2. Гарантується повага до прав на захист кожного, кому пред'явлено обвинувачення.

Стаття 49

Принципи законності та пропорційності кримінальних правопорушень та покарань

1. Жодна людина не може бути визнаною винною у скоєнні будь-якого кримінального правопорушення внаслідок будь-якої дії чи бездіяльності, які не становили кримінального правопорушення відповідно до національного законодавства чи міжнародного права на момент його вчинення. Також, не може бути накладено більш суворе покарання, ніж те, що застосовувалося на момент вчинення кримінального правопорушення. У разі, якщо після вчинення кримінального правопорушення законодавство передбачає більш м'яке покарання, воно застосовується.
2. Дана Стаття не має завдавати шкоди здійсненню правосуддя та покаранню будь-якої особи за будь-яку дію чи бездіяльність, яка на момент її вчинення була злочинною згідно із загальними принципами, визнаними спільнотою націй.
3. Міра покарання має відповідати тяжкості скоєного злочину.

Стаття 50

Право не бути засудженим або двічі покараним у кримінальному провадженні за одне й те саме кримінальне правопорушення

Жодна людина не може бути повторно засудженою або покараною у кримінальному провадженні за злочин, за який він або вона вже були остаточно виправдані або засуджені в межах Європейського Союзу відповідно до закону.

РОЗДІЛ VII ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ТЛУМАЧЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ХАРТІЇ

Стаття 51 **Сфера застосування**

1. Положення цієї Хартії адресовані установам, органам, офісам та агенціям Союзу з належним дотриманням принципу субсидіарності, а також державам-членам лише тоді, коли вони застосовують право Союзу. Тому вони поважатимуть права, дотримуватимуться принципів та сприятимуть їх застосуванню відповідно до своїх повноважень та поважатимуть межі повноважень Союзу, надані йому у Договорах.
2. Хартія не поширює сферу застосування права Союзу поза межами повноважень Союзу, не встановлює для Союзу жодних нових повноважень чи завдань, а також не змінює повноваження та завдання, визначені у Договорах.

Стаття 52 **Сфера застосування та тлумачення прав та принципів**

1. Будь-яке обмеження щодо реалізації прав і свобод, визнаних цією Хартією, повинно бути передбачене законом і поважати сутність цих прав і свобод. За умови дотримання принципу пропорційності, обмеження можуть бути застосовані лише в тому випадку, якщо вони необхідні та дійсно відповідають цілям загального інтересу, визнаним Європейським Союзом, або необхідності захисту прав та свобод інших осіб.
2. Права, визнані цією Хартією, положення яких укладено у Договорах, будуть виконуватися на умовах та в межах, визначених цими Договорами.
3. У міру того, що ця Хартія містить права, які відповідають правам, гарантованим Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод, значення та обсяг цих прав будуть такими ж, як і визначені у зазначеній Конвенції. Це положення не перешкоджає законодавству Європейського Союзу забезпечити більш широкий захист.
4. Оскільки ця Хартія визнає основні права, оскільки вони впливають із спільних для держав-членів конституційних традицій, ці права повинні тлумачитися у гармонії з цими традиціями.
5. Положення цієї Хартії, які містять принципи, можуть реалізовуватися законодавчими та виконавчими актами, прийнятими установами, органами, офісами та агентствами Союзу, а також актами держав-членів, коли вони впроваджують право Союзу, у виконанні своїх відповідних повноважень. Вони є юридично пізнаними лише при тлумаченні таких дій і при вирішенні їх законності.

6. Повністю враховуються національні закони та практика, визначені цією Хартією.
7. Суди Союзу та держав-членів повинні належно враховувати пояснення, складені як спосіб надання вказівок щодо тлумачення цієї Хартії.

Стаття 53 **Рівень захисту**

Ніщо в цій Хартії не може тлумачитись як таке, що обмежує або негативно впливає на права людини та основні свободи, як це визнається у відповідних сферах їх застосування законодавством Союзу та міжнародним правом, а також міжнародними угодами, учасниками яких є Союз або всі держави-члени, у тому числі Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та конституцій держав -членів.

Стаття 54 **Заборона зловживання правами**

Ніщо в цій Хартії не повинно тлумачитися як таке, що передбачає будь -яке право займатися будь -якою діяльністю або здійснювати будь -які дії, спрямовані на знищення будь -яких прав і свобод, визнаних у цій Хартії, або на їх обмеження в більшій мірі, ніж передбачено цим Договором.